

Dva odlišné svety so spoločným jazykom. Politické naratívy krajných pólov ideového spektra

Radoslav Štefančík

Abstract

Two Different Worlds with One Common Language. Political Narratives of Two Extreme Ideological Poles. *The text deals with the communication strategies of the Slovak far right and far left. It is based on the assumption that, despite different ideological heterogeneity, both the far right and the far left use similar or identical narratives in political communication. The author notes the common features of communication of the Communist Party of Slovakia and the People's Party of Our Slovakia. He finds common features on the example of several narratives. It is primarily a narrative of Slovakia is threatened, the narrative of Liberal democracy is bad and Russia is our friend.*

Keywords: populism, radical left, radical right, Slovakia, narrative.

Kľúčové slová: populizmus, radikálna ľavica, radikálna pravica, Slovensko, naratív.

Úvod

Politické strany z krajných pólov ideovej osi sa stali súčasťou politiky v krajinách naprieč celou Európou. Pri pohľade na politickú mapu Európy je však badať jeden výrazný rozdiel. Zatiaľ čo v štátoch južnej Európy prevládajú ľavicové radikálne subjekty, v západo- a severoeurópskych štátoch dominuje radikalizmus pravicový. Slovensko sa v tomto kontexte nachádza niekde uprostred, a to nielen geograficky. Zatiaľ čo od roku 2016 má v najvyššom zákonodarnom zbore Slovenskej republiky zastúpenie aj pravicový extrémizmus¹, medzi rokmi 2002 až 2006 bola súčasťou slovenského

¹ Či je rok 2016 skutočne momentom vstupu pravicového extrémizmu do slovenského parlamentu, je diskutabilné. Niektorí autori (pozri napr. Thieme 2011) totiž medzi extrémistické subjekty radili aj Slovenskú národnú stranu, a to najmä v období, kedy jej predsedal Ján Slotá. Táto strana síce mobilizovala voličov okrem iného aj billboardami s rasistickým motívom, ale nikdy neprezentovala cieľ zmeniť existujúci

parlamentu Komunistická strana Slovenska (KSS). Napriek tomu, že išlo len o jedno volebné obdobie, prejavy ľavicovej radikálnej politiky zostali súčasťou slovenskej politiky až dodnes, a to väčšinou v podobe individuálnych radikálnych vyjadrení niektorých politikov.

Napriek tomu, že hodnoty ľavicovej politiky sa v mnohých aspektoch odlišujú od hodnôt pravice a určite je možné medzi nimi nájsť jasné deliace línie (Hartleb 2006), tento článok je postavený na hypotéze, že komunikačné stratégie predstaviteľov krajných pólov ideového spektra – t. j. krajnej pravice a krajnej ľavice – vykazujú viaceré spoločné prvky. Je pochopiteľné, že krajná ľavica sa bude opierať o myšlienky marxizmu, ktorý naopak krajná pravica kritizuje a naopak, predstavitelia krajnej pravice s obdivom nazerajú na nacizmus či fašizmus, teda ideológie, voči ktorým je kriticky naladená krajná ľavica. Napriek tomu sa domnievam, že krajní ľavičiari majú s krajnými pravičiarimi aj mnoho identických vlastností a tie je možné identifikovať práve pri analýze ich politickej komunikácie, v tomto prípade politických naratívov. Práve pri analýze politických naratívov je možné potvrdiť tézu, že krajná pravica používa pri komunikácii s voličmi podobnú logiku ako zástupcovia krajnej ľavice.

K výsledku svojho uvažovania sa chcem dopracovať obsahovou analýzou komunikácie Komunistickej strany Slovenska alebo individuálnych politikov z iných ľavicových straníckych formácií, neskrývajúcich obdiv k režimu Komunistickej strany Československa, prípadne marxizmu. Vybrané výroky predstaviteľov krajnej ľavice budú konfrontované s komunikačnými stratégiami predstaviteľov krajnej pravice, v prvom rade zo straníckej formácie Kotlebovci – Ľudovej strany Naše Slovensko (ĽSNS), ktoré som spoločne s košickým politológom Miloslavom Hvastom na širšom priestore predstavil v publikácii Jazyk pravicového extrémizmu (2017).

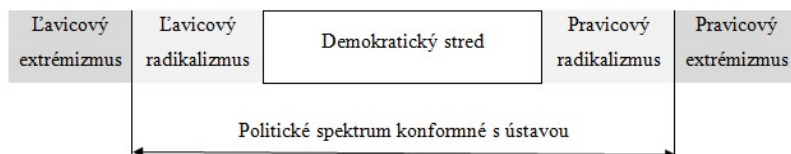
Ideová os v grafickom znázornení

Pri znázornení ideového spektra sa zvyčajne stretneme s dvomi základnými prístupmi. Ten prvý predstavuje ideovú os ako rovnú líniu. Na nej je vymedzený demokratický stred, do ktorého zapadajú politické subjekty rešpektujúce princípy liberálnej demokracie a právneho štátu. Napríklad, v modeli Richarda Stössa (schéma 1) je pomocou rovnej línie zachytený aj rozdiel medzi radikalizmom a extrémizmom. Zatiaľ čo radikálne strany ešte dokážu rešpektovať ústavné princípy právneho štátu, politika extrémistov je už za

politický poriadok, zatiaľ čo súčasní predstavitelia ĽSNS, ešte pod hlavičkou Slovenskej pospolitosti – Národnej strany, artikulovali záujem zmeniť súčasný politický systém.

hranicou ústavnosti, prípadne dokonca smeruje k vytvoreniu nového politického poriadku (Stöss 2010). Nový politický poriadok spravidla nerešpektuje princípy liberálnej demokracie, odmieta zásadu rovnosti pred zákonom a rešpektovania ľudských práv, ako aj politických slobôd pre všetkých občanov.

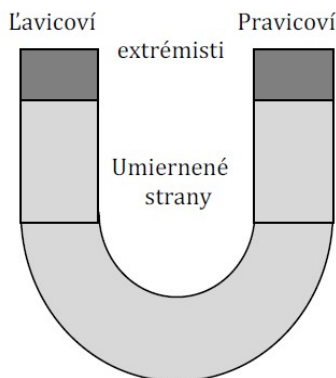
Schéma 1: Ideová os podľa R. Stössa

Zdroj: Stöss 2010: 14.

Hoci pri porovnaní radikálnej pravej a radikálnej ľavice identifikujeme rôzne, prípadne až diametrálne odlišné obsahové priority, pri analýze ich komunikačných stratégií je možné nájsť niekoľko spoločných črt. Pravdepodobne aj z tohto dôvodu navrhol nemecký expert na pravicový extrémizmus Uwe Backes (1989) znázornenie ideovej osi nie ako rovnú líniu, na ktorej by ľavý kraj bol umiestnený na tom najvzdialenejšom mieste od pravého kraja, ale ako podkovy, t. j. tvaru, v ktorom sa ľavý kraj približuje k pravému kraju a v ktorom môže byť vzdialenosť medzi jednotlivými ideovými krajinami kratšia, ako vzdialenosť medzi krajom a demokratickým stredom.

Schéma 2: Znázornenie ideovej osi podľa U. Backesa

Zdroj: Backes 1989: 252.

Rozdiely medzi krajnou ľavicou a krajnou pravitou dokážeme identifikovať v prvom rade vo východiskových ideológiách, z ktorých oba ideové smery následne odvodzujú svoje programové priority. Krajná ľavica sa opiera o filozofiu Karla Marxa (Pfahl-Traughber 2020) a jeho ideálnu predstavu spoločnosti. Tá vychádza z rovnosti, avšak z rovnosti za každú cenu, t. j. aj za cenu zásahov do individuálnej slobody jednotlivca, o. i. napríklad zrušením súkromného vlastníctva výrobných prostriedkov. Zástupcovia krajnej ľavice pripúšťajú alebo dokonca predpokladajú, že beztriednu spoločnosť je možné dosiahnuť len prostredníctvom revolúcie, teda s použitím násilia.

Zástupcovia krajnej ľavice odmietajú princípy právneho štátu, ku ktorým patria sloboda, demokratický poriadok, pluralizmus, parlamentarizmus a demokratická deľba štátnej moci. Dôležitú charakteristiku ľavicového extrémizmu identifikujeme aj v ekonomickej oblasti. Krajná ľavica odmieta slobodné trhové hospodárstva, pretože ho považuje za imperialistický alebo kapitalistický, ktorý je na prospech len určitej skupine ľudí. Z tohto dôvodu sa krajná ľavica prezentuje záujem zmeniť existujúci demokratický poriadok. Podobne ako praviví extrémisti, aj predstavitelia krajnej ľavice predstavujú víziu úplne novej spoločnosti (Backes, Jesse 1993), ktorá nebude v súlade s princípmi liberálnej demokracie (k tomuto pojmu viac Merkel a kol. 2003).

Stranícke formácie z pravého kraja ideového spektra odmietajú základné princípy liberálnej demokracie a právneho štátu (Backes a Jesse 1993). Často sú označované za antisystémové subjekty, pretože medzi ich primárne ciele môže patriť požiadavka na zmenu politického systému. Zmena politického systému však nemusí byť v programe pravivých extrémistov vyjadrená explicitne, a to najmä z obáv zo zásahu súdnej zložky moci. Návrhy zmeniť existujúci ústavný poriadok totiž môže byť hlavným argumentom súdu na rozpustenie antisystémového subjektu. Aj z tohto dôvodu praviví extrémisti upúšťajú od explicitnej formulácie tohto cieľa. Rôznymi vyjadreniami však vyjadrujú sympatie k tému politickému poriadku, ktorý by inštitucionalizoval nerovnosť založenú na národnostnej, etnickej, rasovej, konfesionálnej príslušnosti, či sexuálnej orientácii. V západnej Európe sa praviví extrémisti prezentujú sympatiami k národnému socializmu. Hoci sa odlišujú v závislosti od konkrétneho štátu, podľa nemeckého experta na pravivý extrémizmu Armina Pfahl-Traughbera (2001: 14-16) majú spoločné nasledovné znaky:

- *Odmietanie princípu rovnosti.* Ideológia nerovnosti je vyjadrená v spoločenskej diskriminácii určitých ľudí, prípadne celých skupín, a to na základe etnických, rasových, náboženských, telesných alebo mentál-

nych rozdielov. V prípade slovenskej krajnej pravice ide aj o odmietanie homosexuálnych partnerstiev.

- *Nadhodnocovanie vlastnej etnickej príslušnosti.* Populizmus je založený na odvolávaní sa vôľu ľudu. Zaradenie ľudí k etnickej, národnej alebo rasovej príslušnosti sa aj v prípade populizmu krajnej pravice stáva kritériom pre posudzovanie identity. Vlastný ľud je hodnotený najvyššie, čo na druhej strane vytvára menejcenných príslušníkov iných národností rás alebo etník.
- *Antipluralizmus.* Pluralizmus, ktorý je založený na hodnotových alebo názorových konfliktach, sa považuje za faktor narušajúci jednotu spoločnosti. Preto sa extrémisti usilujú o vytvorenie uzatvorenej spoločnosti na základe národnostnej, etnickej, rasovej, prípadne náboženskej príslušnosti.
- *Autoritarizmus.* Štát stojí nad vôľou jednotlivca. Autorite štátnej moci, ktorú ovplyvňujú pravicoví extrémisti, je povinný podriaďovať sa každý jednotliviec.

Naratív. Ako ho definovať?

Vzhľadom na to, že pojem naratív je dnes používaný v rôznych kontextoch, často ako nejasne načrtnutý ideologický výrok (Priester 2019), je na mieste vysvetliť, ako ho budem v kontexte skúmanej problematiky vnímať. V sociálnych vedách sa výrazom naratívy chápu „ustálené, neustále reprodukované a tým pomerne stabilizované interpretácie reality“ (Llanque 2014: 8).

Výraz naratív, resp. politický naratív v tomto texte definujem ako politické rozprávanie (výklad), ktoré je politikmi používané v komunikačných stratégiách na vysvetlenie alebo zdôvodnenie nejakej skutočnosti, prípadne legitimizovanie politických rozhodnutí. Nejde však o každé rozprávanie. Pre naratív je charakteristické, že má vplyv na to, ako realitu interpretuje, resp. bude interpretovať druhá strana (v politickom kontexte voliči).

Dôležitou vlastnosťou naratívu je jeho vnútorná štruktúra. Podľa Michaela Müllera (2019: 2) má komunikatívny text naratívnu štruktúru, ak je v ňom možné identifikovať tri temporálne stavy:

- a) počiatočný stav,
- b) udalosť, ktorá vyvoláva zmenu (transformáciu),
- c) konečný stav, ktorý sa líši od pôvodného stavu aspoň v jednej charakteristike.

Dôležité pritom je, aby sa tieto propozície vzťahovali vždy na jednu a tú istú premennú – spravidla by malo ísť o hlavnú postavu rozprávania. Touto

premennou môže byť podľa Müllera aj miesto, priestor, krajina, mesto a pod.

Znázornenú štruktúru naratívu možno identifikovať na jednoduchom príklade *Ochránime Slovensko*, ktorý v komunikačných stratégiách využívali často pravíkov extrémisti (Štefančík, Hvasta 2017).

- a) Slovensko sa nachádza v zlom stave
- b) Ľud dá oprávnenie na ochranu Slovenska
- c) Po získaní moci bude Slovensko (ľud na Slovensku) v dobrom stave

Napriek tomu, že uvedený naratív je orientovaný viac na budúcnosť, ako na minulosť, na tomto komunikáte je možné identifikovať aj minulé dejové línie, resp. na minulosť orientovaný naratív:

- a) Slovensko bolo v dobrom stave
- b) Nastali okolnosti, ktoré začali Slovensko ohrozovať
- c) Slovensko je v zlom stave

Na uvedenom príklade je evidentné, ako možno prepojiť dva naratívy. Konečný stav na minulosť orientovaného naratívu bezprostredne nadväzuje na naratív orientovaný na budúcnosť.

Podľa Müllera (2019) sa tak naratív dá definovať ako sled troch propozícií, ktoré spĺňajú uvedené minimálne podmienky vzťahujúce sa na konštantnú premennú (počiatočný stav, transformácia, konečný stav). Tieto tri propozície nemusia byť vyjadrené explicitne. Aby sme hovorili o naratíve, bude stačiť, ak budú sémanticky vyjadrené v implicitnej podobe. Na vyššie uvedenom príklade z komunikačnej stratégie slovenských pravíkových extrémistov je:

- „Slovensko“ vyjadrené explicitne ako referenčná premenná;
- „ochránime“ – týmto výrazom je explicitne vyjadrený zámer ochraňovať, ale zároveň môžeme prostredníctvom tohto slovesa identifikovať ohrozenie pred niekým, prípadne niečím. Nepriateľov (národa, ľudu) je v komunikačných stratégiách extrémistov hneď niekoľko, pričom nejde len o konkrétnych jednotlivcov, politických aktérov, či skupín, ale rovnako ide o niektoré medzinárodné inštitúcie, organizácie, prípadne celé štáty (USA, Izrael, Nemecko). Týmto slovesom je zároveň vyjadrená činnosť, ktorú je potrebné realizovať na dosiahnutie konečného stavu.
- Implicitne je vyjadrená transformácia, ktorou je úspech vo voľbách v podobe vstupu do parlamentu, prípadne podielu na vládnutí.
- Konečný stav v tomto naratíve predstavuje bezpečné Slovensko, resp. bezpečnosť pre jeho obyvateľov.

Podľa znázornenej štruktúry pri naratíve nejde len o jednoduché rozprávanie príbehu. Naratív vykazuje semioticko-sémantickú štruktúru, ktorej základom je okrem rozprávania aj diskurz, resp. časť diskurzu (Müller 2019). Podľa Marthy Feldmanovej a jej autorského kolektívu (2004: 148)

informácie uvedené v naratívoch sú hodnotné, pretože rozprávač (v prípade politických naratívov spravidla politik) prostredníctvom naratívu neposkytne iba informáciu, ale zároveň predstaví svoj pohľad na vec a poskytne tak príjemcovi vlastnú interpretáciu, či komentár spojený s danou témou.

Spoločné naratívy krajnej ľavice a krajnej pravice

V nasledujúcej časti predstavím tri naratívy, ktoré v komunikačných stratégiách používajú často tak predstavitelia krajnej ľavice, ako aj krajnej pravice. Pôjde o naratív *Liberálna demokracia je zlá, Slovensko je vystavené hrozbe a Rusko je náš priateľ*.

Liberálna demokracia je zlá

Tak u predstaviteľov krajnej pravice, ako aj krajnej ľavice je typické dichotomické uvažovanie v zmysle *my* vs. *oni*, resp. *tí druhí*, resp. v zmysle *my dobrí* vs. *oni zlí*, pričom záporná strana nemusí byť stelesnená iba v jednotlivcoch, ale rovnako v štátoch, inštitúciách, prípadne v politickom systéme. Konštrukt *my* vs. *oni*, prípadne *tí druhí* nie je v politickej diskusii nový, naopak je prirodzenou súčasťou politického súperenia. Podľa Cingrovej a Dulebovej (2019: 10) „pozícia *druhého* tvorí nielen pevnú súčasť polarizujúcich diskurzov, konštrukt *druhého* je dôležitý, konštituuujúci aj pre identitu skupiny *my*, t. j. (kolektívneho) subjektu, ktorý sa voči referentovi polarizujúceho diskurzu vymedzuje“.

Pravicoví extrémisti sa s predstaviteľmi krajnej ľavice vedia zhodnúť na kritike súčasného politického systému, ktorý je v komunikačných stratégiách oboch ideových pólov považovaný za zlý. Pozitívne pritom predstavitelia oboch pólov nazierajú na bývalé nedemokratické režimy. Predstavitelia krajnej ľavice na režim komunistickej strany (1948-1989), krajná pravica na režim v období prvej Slovenskej republiky (1939-1945). Predstavený naratív tak navodzuje predstavu, že súčasný politický systém je zlý, zatiaľ čo ten predchádzajúci (nedemokratický – komunistický, či klérofašistický, prípadne nacistický) bol lepší.

- „Komunisti **zobrali slobodu kšeftárom, podvodníkom, zlodejičkom a nemorálnym cynickým a arogantným miliónárskym prasatám**“ (Euboš Blaha, zdroj davdva.sk 2018).

- „**Ono to totiž vystihuje celú tú faloš a liberálne klamstvá o vraždiacich komunistoch a nevinných obetiach. V skutočnosti komunisti**

pomáhali ľuďom, vyčistili Česko-Slovensko od mafiánov a oligarchov“ (Ľuboš Blaha, zdroj Facebook 2019).

Pri hodnotení nedemokratických režimov spravidla vyzdvihujú len určité aspekty s cieľom navodiť dojem, že režim mal pozitívny vplyv na životné podmienky obyvateľov. Totalitný, či autoritársky charakter režimov potiera-
júcich ľudské práva sa spravidla neuvádza.

- „*Za socializmu zlí marxisti tak veľmi nenávideli rodinu, že **dávali** mladomanželské pôžičky, **rozdávali** byty, sprístupnili všetkým jasle a škôlky, matkám skorší odchod do dôchodku... Za socializmu tie komunistické svine **stavali paneláky** a mladí ľudia mohli **bývať za-darmo**“ (Ľuboš Blaha, zdroj davdva.sk 2018).*

S pozitívnym vzťahom k nedemokratickým režimom je bezprostredne spojený aj pozitívny vzťah k ich čelným predstaviteľom:

- „***Šaňo Mach**, vodca náš, svojou gardou od židov nás stráži!“ (Richard Boleček 2016, zdroj Benčík 2017).*

- „*Na výročie narodenia jedného z **najväčších synov slovenského národa** a zároveň prezidenta prvej Slovenskej republiky pána Msgr. ThDr. **Jozefa Tisa** sympatizanti a členovia Ľudovej strany Naše Slovensko ani tento rok nezabudli“ (ĽSNS 2018).*

- „***Husák** bol jedna z najväčších osobností našich moderných dejín ... Prečo na tohto **národného hrdinu** zabúdame?! ... Bol to Pán Politik“ (Ľuboš Blaha, zdroj davdva.sk 2019)*

- „***Miloš Jakeš**, celý svoj život **obetoval práci** pre napĺňanie hodnôt socializmu a neúnavne, do posledných dní odovzdával skúsenosti z jeho budovania. Obdiv a úcta patrí jeho myšlienkam a objektívnemu pohľadu na vývoj socialistickej spoločnosti s jej chybami i úspechmi“ (KSS 2020).*

Rovnako negatívne je predstavovaný, prípadne spochybňovaný s využitím konšpiračných teórií, samotný proces transformácie režimu z nedemokratického na demokratický.

- „*Štvrt' storočia od **figovaného prevratu** a formálneho ukončenia komunistickej moci na Slovensku ...“ (Milan Uhrík, ĽSNS 2016).*

- „*Autori **politického prevratu** v novembri 1989 ho nazvali “Nežnou revolúciou“. Samozrejme tento názov je pre uši lahodnejší, ako **prevrat alebo zrada na národe**“ (Ján Gregor, KSS 2019).*

Zatiaľ čo bývalé režimy sú v naratíve *Liberálna demokracia je zlá* prezentované pozitívne, aktuálnemu demokratickému režimu sú pripisované v prvom rade jeho negatívne prejavy.

- „*Otročiť, aby banky a nadnárodné koncerny mohli bohatnúť* – povedzte, čo môže byť krajšie! Veselého sedemnásteho novembra, priatelia a nezuľajte, mali sme aspoň to šťastie, že nás v mene „slobody a demokracie“ nebombardovali“ (Luboš Blaha, Parlamentné listy 2016).
- „*Korupcia v našej krajine naďalej prevláda*“ (Štefan Surmánek, ESNS 2018).
- „*Jednou z najmocnejších mafii je tá liberálna. Má kopu peňazí, pretože za ňou stoja tie najbohatšie korporácie*“ (Luboš Blaha, Facebook 2019).
- „*Liberálny kapitalizmus ... legalizoval vzájomné okrádanie, umožnil bezbrehé zhrňanie majetku, ktorý nadradil životu a priam „vyšperkoval“ veľkú korupciu*“ (Jozef Hrdlička, KSS 2020).

Podporovateľov liberálnej demokracie označujú extrémisti spravidla dehonestujúcimi výrazmi ako *slniečkári*, *slniečka*, *deti hamburgerov*, *pravdolásckari*, *vítači imigrantov*, *ultraliberáli*, či prípadne *bratislavská kaviareň*. Výraz *slniečkár* sa v slovenskom politickom diskurze začal vo väčšej miere používať v kontexte migračnej vlny 2015-2016. Ľudia s negatívnym vzťahom k migrantom ním začali označovať ľudí, ktorí nepodľahli hystérii z migračnej vlny a prezentovali skôr humanitný aspekt pomoci utečencom. Slovenský jazykovedec Zdenko Dobřík (2018) považuje výraz *slniečkár* za príklad intrakultúrneho xenizmu, t. j. xenizmu, ktorý existuje v rámci jednej kultúry. Podľa Dobříka (2018: 19) „spôsob jeho používania je prejavom toho, že na Slovensku existujú dve politické subkultúry – liberálne a antiliberálne zameraná subkultúra“.

- „*Prišli sme aj tak a atmosféra bola skvelá! Domácich na našej strane bolo oveľa viac, ako liberálnych slniečok, ktoré sa zišli z celého Slovenska*“ (ESNS 2019).
- „*Prišiel moment, kedy rôzni slniečkári, novinári začali vypisovať na ministerstvo ...*“ (Ondrej Ďurica, ESNS 2019).
- „*Darmo bude zapalovať sviečky, keď pred rokom veselo brázdil svahy v Rakúsku... Svoje zločiny neprekryje. A Majdan tu neprebehne. Máte smolu, liberálne prasce*“ (Luboš Blaha, Facebook 2019).
- „*Milé deti hamburgerov, mám pre vás dobrý tip koho voľiť, slniečka*“ (Luboš Blaha, Zdroj youtube.com 2020).

Ak je niečo zlé, predpokladá sa, že je to potrebné odstrániť a nahradiť novým. V tomto kontexte možno vnímať transformáciu v naratíve *Liberálna demokracia je zlá* s konečným, želaným stavom, ktorý predstavuje nový politický poriadok:

- „*Až potom je možné efektívne spolupracovať vo svetovej komunistickej internacionále a účinne koordinovať boj svetového proletariátu s koristníckym kapitálom*“ (Peter Nišponský, KSS 2019).
- „*Je naozaj najvyšší čas dať tomuto prehnitému systému poriadnu príučku a prinútiť štát konečne pracovať v prospech poctivých ľudí*“ (ESNS 2019).

Slovensko je vystavené hrozbe

Naratív *Slovensko je vystavené hrozbe* bezprostredne nadväzuje na predchádzajúci naratív *Liberálna demokracia je zlá*, pretože práve zmena režimu z nedemokratického na demokratický mala za následok vytvorenie pocitu ohrozenia.

V komunikácii predstaviteľov krajnej pravice sa tento naratív vyskytuje mimoriadne často. Vôbec nie je podstatné, či ide o hrozbu reálnu alebo fiktívnu. Ohrozená má byť Slovensko, teda národ ako celok, kultúra, tradície, náboženstvo, krajina, prípadne systém sociálnej pomoci. Ako hrozba sú prezentovaní migranti (v prvom rade utečenci, pracovní migranti, prípadne migranti moslimského vierovyznania), mimovládne organizácie, médiá, ale aj niektoré štáty (v prvom rade USA), či medzinárodné organizácie a bankové inštitúcie (pozri viac Štefančík, Hvasta 2017).

- „*Hrozbou pre kultúru nie je Marian Kotleba, ale mimovládky a médiá platené zo zahraničia!*“ (ESNS 2015).
- „*Je potrebné urýchlene odpútať pozornosť od narastajúcej hrozby vojnového konfliktu, od hrozby ohrozenia vnútornej bezpečnosti spôsobenej našim aktívnym pôsobením v agresívnom vojensko politickom pakte NATO, ale aj hrozby prieniku migrantov a v ich radoch skutočných teroristov na naše územie*“ (Viera Klimentová, KSS 2017).
- „*Európska únia nás chce zničiť nielen ekonomicky, ale aj sociálne. Pod hrozbou sankcií nám už teraz núti viac ako 120 000 imigrantov z Afriky a Ázie!*“ (ESNS 2018, z textu Petície za referendum o vystúpení Slovenskej republiky z Európskej únie).

USA ako štát, NATO ako medzinárodná bezpečnostná organizácia, prípadne liberálne médiá, či migranti sú ako ohrozenie Slovenska prezentované aj v komunikačných stratégiách predstaviteľov krajnej ľavice.

- „*Imigranti, ktorí by postupne zobrali našim pracovníkom ich sociálne bonity. To sa robí dnes – politika USA*“ (Karol Deli, Igor Sojka, KSS 2018).

- „*La Repubblica je slniečkáarsky denník, ktorý fanaticky obhajuje migráciu a šíri nenávisť voči stredoeurópskym štátom, ktoré migráciu odmieta. Je logické, že La Repubblica nenávidí aj Fica, rovnako ako aj Orbána, Kascinského a ďalších. A preto radi poslúžili požiadavke slovenských médií, aby spoločne okorenili slovenský Majdan*“ (Ľuboš Blaha, Facebook 2019).

Obzvlášť harmonicky si predstavitelia oboch krajných pólov porozumeli v otázkach protiepidemických opatrení, ktoré spravidla vnímali ako opatrenia aktuálnej (liberálnej) politickej elity na potieranie základných ľudských práv a občianskych slobôd:

- „*Koronavírus ako zámienka na zotročenie ľudí*“ (Marian Kotleba, zdroj Youtube 2020).

- „*Moderný kapitalizmus potrebuje vyvolávať strach, aby mohol pohodlnejšie zbavovať ľudí ich občianskych, politických a sociálnych práv. Covid je len tvorivým pokračovaním tejto systémovej črty kapitalizmu ... Rusofóbia na vyvolenie strachu nezaberá. Našiel sa iný spôsob. Pandémia. V mene obáv o zdravie sa zatvárajú hranice, likviduje právo na zhromažďovanie, štátu sa umožňuje špehovať telefóny ľudí, obmedzuje sa sloboda slova a sloboda pohybu, štát sa postupne fašizuje*“ (Ľuboš Blaha, Facebook 2020).

Rusko je náš priateľ

V naratíve *Rusko je náš priateľ* je dejová línia zobrazená implicitne. Východiskovým stavom je Rusko ako súčasť ZSSR, ktorý bol spriatelneným štátom nedemokratického Československa. Zmenou politického režimu na konci osemdesiatych rokov 20. storočia a následnou integráciou do západných štruktúr sa zahraničná politika Slovenska prestala orientovať na Ruskú federáciu. Konečným, želaným stavom vyjadreným v tomto naratíve je vyššia miera spolupráce s Ruskom, a to aj napriek tomu, že politický režim Ruskej federácie nekorešponduje s princípmi liberálnej demokracie.

Hoci sa pozitívny vzťah k Rusku dá predpokladať skôr v komunikačných stratégiách krajnej ľavice, pozitívne na Rusko nazerá aj krajná pravica. Dôvody sú minimálne dva. Väčšinové obyvateľstvo Ruska tvoria Slovania, preto vzťah k Rusom, ako k „bratskému“ slovanskému národu je logickým vyústením pozitívneho vzťahu k slovanským národom. Druhý moment sa viaže na zahraničnú politiku. Rusko ako bezprostredný nástupca ZSSR je aj po skončení studenej vojny vnímané ako protipól k USA a keďže USA sú tak ľavicovými, ako aj pravicovými extrémistami považované za nepriateľa Slovenska, je nepriateľ nepriateľa vnímaný ako priateľ.

- „*Vyzývame Pellegriniho, aby zastavil **protiruské besnenie** a nehlasoval za predĺženie sankcií*“ (ĽSNS 2018).
- „*Amerika a NATO budú **bojovať proti Rusku** do posledného slovenského vojaka, do posledného slovenského občana*“ (Stanislav Mizík, ĽSNS 2019).
- „*Rozpínavosť aliancie rastie s úmyslom rozšíriť ju o ďalšie štáty a tak sa aj deje. **Rusko je obkľúčené** stovkou základní tohto útočného zoskupenia. A to je **pre Rusko bezprostredná hrozba***“ (Juraj Bobor, KSS 2019).
- „*Prichádzajú sem [americkí vojaci] v kolaborácii s NATO provokovať a vyskúšať si, ako by mohla prebiehať **vojna proti Rusku** na európskom kontinente! Na rozdiel od európskych občanov na amerických vojakov neplatia žiadne karantény, veď vírusová panika medzi ľuďmi im aspoň zabezpečí komparz pre navodenie **atmosféry skutočnej vojny***“ (Milan Uhrík, zdroj topky.sk 2020).

Záver

Ambíciou tohto textu bolo poukázať na spoločné znaky extrémizmu z oboch pólů ideovej osi, teda tak ľavicového, ako aj pravicového. Hoci by sa na prvý pohľad mohlo zdať, že pravicový extrémizmus sa bude od toho ľavicového výrazne odlišovať, opak je pravdou. Na viacerých príkladoch, konkrétne na troch naratívoch, som poukázal na spoločné názorové prieniky zástupcov oboch krajných ideových pólů.

Prvým naratívom – *Liberálna demokracia je zlá* – vyjadrujú extrémisti kritiku nielen na adresu vládnych strán, ale v prvom rade existujúceho politického systému. Nostalgicky nazerajú na bývalé nedemokratické režimy, a to v závislosti od toho, či ide o ľavicových (režim komunistickej strany) alebo pravicových extrémistov (režim prvej Slovenskej republiky).

Prostredníctvom druhého naratívu – *Slovensko je vystavené hrozbe* – pracujú extrémisti s emóciou strachu. Strach je totiž od nepamäti účinným mobilizačným prostriedkom (Wodak 2016). Strach dokáže ľudí podnieť k politickým aktivitám (účasti na voľbách, demonštráciách, k aktívnejším diskusiám na sociálnych sieťach). Pritom vôbec nie je dôležité, či je hrozba reálna alebo fiktívna. Prvotným cieľom tejto stratégie je vyvolanie strachu.

Napokon v treťom naratíve – *Rusko je náš priateľ* – je vyjadrený nielen postoj k zahraničnej politike Slovenska, ale opäť k predstave liberálneho demokratického poriadku. Napriek tomu, že extrémisti môžu mať odlišný pohľad na úlohu Sovietskeho zväzu, paradoxne k Rusku nazerajú obe strany pozitívne. Hľadajú kladné stránky režimu Vladimíra Putina, vyzdvihujú úspechy Ruska, a naopak, prehliadajú prehrešky voči demokratickým princípom (vrátane porušovania základných ľudských práv a politických slobôd, vrátane fyzickej likvidácie Putinových kritikov).

Na uvedených príkladoch bolo preukázané, prečo pre znázornenie ideovej osi viac vyhovuje podoba podkovy, ako rovnej úsečky. Napriek tomu, že jednotlivé póly ležia na opačných koncoch, v určitých momentoch majú pravcoví extrémisti mimoriadne blízko k tým ľavicovým.

Mojou ambíciou bolo poukázať len na vybrané spoločné črty v komunikačných stratégiách predstaviteľov krajných pólov slovenskej politiky. To ale ešte neznamená, že som týmto článkom vyčerpал tému. Skôr naopak. Spoločné črty pravicových extrémistov s tými z ľavej strany ideového spektra je možné nájsť aj pri iných témach, resp. naratívoch (pozri napr. Poier, Saywald-Wedl, Unger 2020). Spoločnou obľúbenou komunikačnou stratégiou je napríklad používanie hoaxov, neoverených informácií, poloprávd, prípadne rovno klamstiev. V čase písania tohto článku bol v kurze napríklad podobný postoj k pandémie koronavírusu, resp. negatívny prístup k protipandemickým opatreniam slovenských štátnych orgánov. A práve týmto smerom sa môže uberať ďalší výskum komunikačných stratégií zástupcov tak krajnej pravice, ako aj krajnej ľavice.

Excerpované texty:

BENČÍK, J. (2016-2020): Blog Jána Benčíka. In: *Blog Denníka N*, <<https://dennikn.sk/blog/724871/kotleba-lsns-kazdy-prostriedok-dobry>> [18. 10. 2020].

BLAHA, Ľ. (2016): Nech žije 17. november 1989. In: *Parlamentné listy*, <<https://www.parlamentnelisty.sk/politika/194118/blaha-smer-sd-nech-zi-je-17-november-1989/>> [10. 9. 2020].

BLAHA, Ľ. (2018-2020): Komentáre. In: *Dav dva – Kultúrno-politický magazín*, <<https://davdva.sk/>> [10. 8. 2020].

- BLAHA, Ľ. (2018-2020): Facebook, <<https://www.facebook.com/LBlaha/>> [19. 9. 2020].
- KSS (2019-2020): *Webový portál KSS*, <<http://kss.sk/>> [10. 8. 2020].
- KOTLEBA, M. (2020): *Koronavírus ako zámienka na zotročenie ľudí*. In: Facebook, <https://www.youtube.com/watch?v=sbHOWit8wdE&ab_channel=%C4%BDSNa%C5%A1eSlovenskovNRSR> [10. 9. 2020].
- KOTLEBOVCI – ĽSNS (2016-2020): *Webový portál ĽSNS*, <<http://www.naseslovensko.net>> [10. 4. 2020].
- TOPKY.SK (2020): Na pandémie sa priživujú aj poslanci: Blaha šíri hoaxy o USA, podľa Kotlebu vírus priniesli migranti. In: *topky.sk*, 18. 3. 2020, <<https://www.topky.sk/cl/10/1869997/Na-pandemii-sa-prizivuju-aj-poslanci--Blaha-siri-hoaxy-o-USA--podla-Kotlebu-virus-priniesli-migranti>> [10. 8. 2020].

Literatúra

- BACKES, U. (1989): *Politischer Extremismus in demokratischen Verfassungsstaaten*. Wiesbaden: Springer.
- BACKES, U.; JESSE, E. (1993): *Politischer Extremismus in der Bundesrepublik Deutschland*. Berlin: Propyläen.
- CINGEROVÁ, N.; DULEBOVÁ, N. (2019): *Jazyk a konflikt. My a tí druhí v ruskom verejnom diskurze*. Bratislava: Univerzita Komenského v Bratislave.
- DOBRÍK, Z. (2018): *Cudzost' a inakost' v jazykovej komunikácii*. Banská Bystrica: Belianum.
- FELDMAN, M. et. al. (2004): Making Sense of Stories: A Rhetorical Approach to Narrative Analysis. In: *Journal of Public Administration Research and Theory*, roč. 14, No. 2, s. 147-170.
- HARTLEB, F. (2006): Rechts- und Linkspopulismus im westeuropäischen Vergleich – Zur strukturellen und inhaltlichen Bestimmung eines eigenständigen Parteientypus. In: BACKES, U.; JESSE, E. (eds.): *Gefährdungen der Freiheit. Extremistische Ideologien im Vergleich*. Göttingen: Vandenhoeck and Ruprecht, s. 105-145.
- LLANQUE, M. (2014): Metaphern, Metanarrative und Verbindlichkeitsnarrationen: Narrative in der Politischen Theorie. In: HOFFMANN, W.; RENNER, J.; TEICH, K. (eds.): *Narrative Formen der Politik*. Wiesbaden: Springer VS, s. 7-10.
- MERKEL, W. et al. (2003): *Defekte Demokratie. Band 1: Theorie*. Wiesbaden: Springer Fachmedien.

- MÜLLER, M. (2019): Narrative, Erzählungen und Geschichten des Populismus. Versuch einer begrifflichen Differenzierung. In: MÜLLER, M.; PRECHT, J. (eds.): *Narrative des Populismus. Erzählmuster und -strukturen populistischer Politik*. Wiesbaden: Springer, s. 1-10.
- PFAHL-TRAUGHER, A. (2001): *Rechtsextremismus in der Bundesrepublik*. München: C. H. Beck.
- PFAHL-TRAUGHER, A. (2020): *Linksextremismus in Deutschland. Eine kritische Bestandsaufnahme*. 2. vydanie. Wiesbaden: Springer VS.
- POIER, K.; SAYWALD-WEDL, S.; UNGER, H. (2020): Die Themen der »Populisten«. Eine Medienanalyse von Wahlkämpfen in Österreich, Deutschland, der Schweiz, Dänemark und Polen. In: *Zeitschrift für Literaturwissenschaft und Linguistik*, roč. 50, s. 185-202.
- PRIESTER, K. (2019): Umriss des populistischen Narrativs als Identitätspolitik. In: MÜLLER, M.; PRECHT, J. (eds.): *Narrative des Populismus. Erzählmuster und -strukturen populistischer Politik*. Wiesbaden: Springer, s. 11-26.
- STÖSS, R. (2008): Extremistische Parteien. Worin besteht der Erkenntnisgewinn? In: *Aus Politik und Zeitgeschichte*, č. 4., s. 3-7
- ŠTEFANČÍK, R.; HVASTA, Miloslav (2017): *Jazyk pravicového extrémizmu*. Bratislava: EKONÓM.
- THIEME, T. (2011): Extremismus in der Slowakei. In: JESSE, E.; THIEME, T. (eds.): *Extremismus in den EU-Staaten*. Wiesbaden: VS Verlag, s. 345-360.
- WODAK, R. (2016): *Politik mit der Angst. Zur Wirkung rechtspopulistischer Diskurse*. Wien, Hamburg: Edition Konturen.

Kontakt:

doc. PhDr. Radoslav Štefančík, MPol., PhD.

Katedra interkultúrnej komunikácie	Department of Intercultural Communication
Fakulta aplikovaných jazykov	Faculty of Applied Languages
Ekonomická univerzita v Bratislave	University of Economics Bratislava
Email Address: radoslav.stefancik@euba.sk	

Tento príspevok je súčasťou riešenia grantového projektu KEGA 015EU-4/2019 *Vysokoškolská učebnica Politická lingvistiká* a grantového projektu VEGA 1/0344/20 *Jazyk pravicového extrémizmu. Politolingvistická perspektíva*.